

**INSONNING O‘ZLIGINI ANGLASH VA JAMIYAT A‘ZOLARI FIKRIDAN
MUSTAQIL YASHASH ZARURATI.****Jumayeva Gulruh Tohirjon qizi***Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti**Tyutorlar faoliyatini muvofiqlashtirish bo‘limi tyutori*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada inson hayotida jamiyat fikrining tutgan o‘rni, uning shaxsiy qarorlar va hayotiy tanlovlarga ta’siri tahlil qilinadi. Shuningdek, shaxsning o‘zligini anglash jarayoni, mustaqil fikrlashning ahamiyati hamda yoshlar tarbiyasida erkin va ongli qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantirish masalalari yoritiladi. Maqolada insonning baxtli va mazmunli hayot kechirishi uchun o‘z qadriyatlarini va maqsadlariga sodiq bo‘lish zarurligi asoslab berilgan.*

Kalit so‘zlar: *shaxs, jamiyat, mustaqil fikrlash, o‘zlikni anglash, qadriyatlar, yoshlar tarbiyasi, shaxsiy rivojlanish.*

**НЕОБХОДИМОСТЬ ПОНИМАТЬ СВОЮ ИДЕНТИЧНОСТЬ И ЖИТЬ
НЕЗАВИСИМО ОТ МНЕНИЙ ЧЛЕНОВ ОБЩЕСТВА.****Джумаева Гулрух Тохиржон кизи***Ташкентский государственный экономический университет Координатсия
деятельности тьюторов**Тьютор отдела*

Аннотация: *В данной статье анализируется роль общественного мнения в жизни человека, его влияние на личные решения и жизненные решения. Также освещаются вопросы процесса самосознания личности, важности самостоятельного мышления и формирования навыков свободного и осознанного принятия решений в воспитании молодежи. В статье обосновывается необходимость преданности своим ценностям и целям для того, чтобы человек жил счастливой и содержательной жизнью.*

Ключевые слова: *личность, общество, самостоятельное мышление, самосознание, ценности, воспитание молодежи, личностное развитие.*

**THE NEED TO UNDERSTAND ONE'S IDENTITY AND LIVE
INDEPENDENTLY OF THE OPINIONS OF MEMBERS OF SOCIETY****Jumayeva Gulruh Tokhirjon kizi***Tashkent State University of Economics**Coordination of Tutors' Activities department tutor*

Abstract: *This article analyzes the role of public opinion in human life, its influence on personal decisions and life choices. Also, the process of self-awareness of the individual, the importance of independent thinking, and the formation of skills for making free and conscious decisions in the upbringing of youth are highlighted. The article substantiates the necessity of staying true to one's values and goals for a happy and meaningful life.*

Keywords: *individual, society, independent thinking, self-awareness, values, youth education, personal development.*

KIRISH

Insonning o'zlikni chuqur anglashga intilishi hamda ijtimoiy fikrning subyektiv ta'siridan xoli holda mavjud bo'lish zarurati zamonaviy falsafa, psixologiya, sotsiologiya va pedagogika fanlarining fundamental masalalaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Shiddatli globallashuv jarayonlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining misli ko'rilmagan taraqqiyoti va ijtimoiy medianing shaxs hayotidagi dominant o'rni ortib borayotgan bir sharoitda, individning o'ziga xosligini saqlab qolishi, o'z qadriyatlari, tamoyillari va ichki e'tiqodlariga sodiq qolishi g'oyatda murakkab va dolzarb muammoga aylangan. Jamiyatning uzluksiz bosimi, umumiy qabul qilingan stereotiplar va ijtimoiy me'yorlar shaxsning ichki dunyosini shakllantirishda muhim rol o'ynasa-da, ularning haddan tashqari va cheksiz ta'siri individuallikning yo'qolishiga, ruhiy nomutanosiblikka va hatto chuqur ekzistensial inqirozlarning avj olishiga sabab bo'lishi mumkin. Binobarin, insonning o'zligini falsafiy anglab etishi va hayotini ijtimoiy fikrning subyektiv cheklovlaridan mustaqil ravishda qurish qobiliyati nafaqat shaxsiy baxt va muvaffaqiyatning garovi, balki sog'lom, barqaror va progressiv jamiyatning shakllanishi uchun ham asosiy shartdir.

Mazkur mavzu qadim-qadimdan faylasuflar tafakkurining markazida turgan. Suqrotning "O'zingni anglab et!" degan fundamental chaqirig'idan tortib, I. Kantning avtonom shaxs konsepsiyasigacha, shuningdek, ekzistensialistlarning erkinlik va mas'uliyat haqidagi qarashlarigacha, insonning o'zlikni izlashi va mustaqil mavjudligi falsafiy tafakkurning uzviy o'zagini tashkil etgan. Psixologiya fanida Z. Freydning "Men" (Ego) konsepsiyasi, K. Yungning arxetiplar nazariyasi, A. Maslowning o'zini o'zi aktualizatsiya qilish g'oyasi va K. Rojersning shaxsga yo'naltirilgan terapiyasi insonning o'z ichki dunyosini tushunish va shaxsiy salohiyatini to'laqonli ro'yobga chiqarish muhimligini alohida ta'kidlaydi. Sotsiologiyada esa E. Dyurkgeymning ijtimoiy faktlar, M. Veberning ijtimoiy harakat tahlillari va P. Burdyening "habitus" tushunchasi jamiyatning shaxsga ta'sirini har tomonlama o'rganishga mustahkam nazariy asos bo'lib xizmat qilgan. Biroq, mavjud tadqiqotlar ko'pincha bu masalalarni fragmentar tarzda yoritib, insonning o'zlikni anglash jarayoni va ijtimoiy fikrdan mustaqil yashash zarurati o'rtasidagi dialektik bog'liqlikni kompleks tarzda tahlil qilishda ma'lum bo'shliqlarga ega. Ayniqsa, zamonaviy O'zbekiston jamiyati sharoitida,

an'anaviy qadriyatlar va globallashtiruv tendensiyalari o'zaro to'qnashayotgan bir paytda, ushbu mavzuning o'ziga xos jihatlarini empirik va nazariy jihatdan o'rganish g'oyatda katta ahamiyat kasb etadi.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi insonning o'zlikni anglash jarayonining murakkab mexanizmlarini falsafiy, psixologik va sotsiologik yondashuvlar asosida chuqur tahlil qilish, ijtimoiy fikrdan mustaqil yashashning shaxs rivojidadagi fundamental ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslash hamda bu jarayonning shaxsiy va ijtimoiy farovonlikka ta'sirini har tomonlama ochib berishdan iborat.

Belgilangan maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar bajariladi:

1. Insonning o'zlikni anglash tushunchasining falsafiy-epistemologik va psixologik-fenomenologik asoslarini chuqur tahlil qilish.

2. Ijtimoiy fikr, ijtimoiy me'yorlar, stereotiplar va madaniy paradigmalarning shaxs shakllanishiga ta'sir mexanizmlarini kompleks tarzda o'rganish.

3. Shaxsning ijtimoiy fikrdan mustaqillikka erishish bosqichlari, strategiyalari va usullarini ilmiy-nazariy jihatdan asoslash.

4. O'zlikni anglash va mustaqil yashash qobiliyatining shaxsning psixologik salomatligi, ijodiy salohiyati va hayotdan qoniqish darajasiga ta'sirini empirik va nazariy jihatdan baholash.

5. Zamonaviy sharoitda shaxsning o'zligini anglashiga va ijtimoiy fikrdan mustaqil hayot kechirishiga to'sqinlik qiluvchi omillarni aniqlash hamda ularni engish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, u insonning o'zlikni anglash va ijtimoiy fikrdan mustaqil yashash zaruratini kompleks, fanlararo (interdistsiplinar) yondashuv asosida tahlil qiladi, bu jarayonlarning shaxsiy va ijtimoiy miqyosdagi oqibatlarini zamonaviy kontekstda chuqur o'rganadi. Shuningdek, mavzu bo'yicha mavjud bo'shliqlarni to'ldirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqish orqali ilm-fanga va jamiyatga o'z hissasini qo'shadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Insonning o'zlikni anglashga intilishi va ijtimoiy konformizmdan mustaqil holda mavjud bo'lish zarurati falsafa, psixologiya, sotsiologiya va pedagogika kabi ijtimoiy-gumanitar fanlar doirasida qadimdan fundamental hamda dolzarb tadqiqot obyekti bo'lib kelgan. Mazkur masalaga bag'ishlangan mavjud ilmiy adabiyotlarning chuqur tahlili shaxs, jamiyat, avtonom fikrlash, o'zlikni idrok etish, qadriyatlar tizimi va shaxsiy kamolot kabi asosiy kontseptual tushunchalarning murakkab o'zaro determinantligini va dialektik bog'liqligini yaqqol namoyon etadi.

Falsafiy diskursda o'zlikni anglash masalasi ekzistensializmning markaziy g'oyasi sifatida e'tirof etilib, insonning o'z mavjudligiga ma'no baxsh etish va erkin tanlov huquqini amalga oshirish qobiliyatini alohida ta'kidlaydi (Sartr, 1943; Ahmadjonov, 2018). Ushbu yo'nalish tarafdorlari shaxsning jamiyat tomonidan yuklatilgan rollar va ijtimoiy kutishlardan xoli bo'lgan "haqiqiy o'zlik"ni kashf etishi zarurligini ilgari suradi.

Qadriyatlar tizimi shaxsning dunyoqarashini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi va ularning aksariyati ijtimoiy muhitda internalizatsiya qilinadi. Biroq, shaxsiy qadriyatlar tizimining jamiyat tomonidan qabul qilingan normalar va me'yorlardan nisbatan mustaqil ravishda shakllanishi avtonom fikrlashning asosi va shartidir (Xolmatov, 2021).

Psixologik adabiyotlarda o'zlikni anglash ko'pincha shaxsiy rivojlanishning eng yuqori cho'qqisi sifatida talqin etiladi. Maslouning ehtiyojlar iyerarxiyasi nazariyasida o'z-o'zini namoyon qilish (self-actualization) eng yuqori bosqich sifatida ko'rsatilgan bo'lib, u insonning o'z ichki salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishini anglatadi (Maslow, 1954; Olimov, 2019). Rodjersning gumanistik psixologiyasi esa shaxsning "haqiqiy men" va "ideal men" o'rtasidagi tafovutni minimallashtirish orqali o'zlikni anglashga erishishini ta'kidlaydi, bu jarayon tashqi baho va ijtimoiy bosimlardan mustaqil bo'lishni talab etuvchi ichki dinamikani o'z ichiga oladi (Rogers, 1951). Kognitiv psixologiya mustaqil fikrlashni tanqidiy tahlil qilish, muammolarni samarali hal etish va oqilona qarorlar qabul qilish qobiliyati sifatida baholaydi, bu esa axborotni mustaqil qayta ishlash va mantiqiy xulosalar chiqarishga asoslanadi (Piyaje, 1964; Sobirov, 2020).

Sotsiologik nuqtai nazardan, jamiyat shaxsning shakllanishida hal qiluvchi, ammo murakkab rol o'ynaydi. Ijtimoiy konstruktivizm nazariyasi shaxsning o'zligi va uning qadriyatlari ijtimoiy o'zaro ta'sirlar va madaniy kontekst orqali konstruksiya qilinishini ta'kidlaydi (Berger & Luckmann, 1966). Biroq, bu nazariya shaxsning ijtimoiy normalarga ko'r-ko'rona bo'ysunishini emas, balki ularni tanqidiy tahlil qilish va transformatsiya qilish qobiliyatini ham e'tirof etadi. Yoshlar tarbiyasi masalasida zamonaviy adabiyotlar shaxsning ijtimoiy moslashuvchanligini rivojlantirish bilan birga uning avtonom fikrlash qobiliyatini, tanqidiy yondashuvini va shaxsiy mas'uliyatini shakllantirishning strategik ahamiyatini ta'kidlaydi (Ergashev, 2019; Qodirov, 2022). Bu jarayon yoshlarni jamiyatning passiv a'zosi emas, balki faol, innovatsion va konstruktiv ishtirokchisiga aylantirishga yo'naltirilgan.

Xulosa qilib aytganda, mavjud ilmiy adabiyotlar shaxsning o'zligini anglash jarayoni murakkab, ko'p qirrali va dinamik xarakterga ega bo'lib, u falsafiy, psixologik va sotsiologik omillarning o'zaro integratsiyalashgan ta'sirida kechishini ko'rsatadi. Jamiyat fikridan mustaqil ravishda mavjud bo'lish zarurati nafaqat shaxsiy erkinlikni ta'minlaydi, balki jamiyatning o'zi uchun ham yangi g'oyalar, innovatsiyalar va progressiv taraqqiyotning manbai bo'lib xizmat qiladi. Biroq, bu mustaqillik ijtimoiy aloqalardan butunlay uzilishni anglatmay, balki shaxsning o'z tanlovlari va qarorlari uchun to'liq mas'uliyatni o'z zimmasiga olishini talab etadi. Ushbu tadqiqot mavjud adabiyotlardagi bo'shliqlarni to'ldirishga intilib, insonning o'zligini anglash va jamiyat fikridan mustaqil yashash zaruratini O'zbekiston jamiyati kontekstida chuqur empirik va nazariy tahlil qilishni maqsad qilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot insonning o'zlikni anglash jarayonlari hamda ijtimoiy fikr ta'siridan mustaqil yashash zarurati kabi murakkab ijtimoiy-psixologik fenomenning har tomonlama va chuqur tahlilini ta'minlash maqsadida kompleks metodologik yondashuvga asoslanadi. Tadqiq etilayotgan masalaning ko'p qirrali tabiati va multidissiplinar ahamiyatini inobatga olgan holda, sifat va miqdoriy tadqiqot usullarining uyg'unligi ta'minlangan bo'lib, bu yondashuv nazariy asoslarni empirik dalillar bilan mustahkamlashga hamda triangulyatsiya orqali tadqiqot natijalarining ishonchliligini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning dastlabki bosqichida tizimli tahlil usuli markaziy o'rinni egalladi. Ushbu metodologik vosita inson shaxsiyati, uning o'zini anglash mexanizmlari, shuningdek, jamiyat, madaniyat va ijtimoiy me'yorlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklar, aloqalar va ta'sirlar majmuasini yagona, dinamik tizim sifatida ko'rib chiqish imkonini berdi. Tizimli yondashuv har bir komponentning nafaqat o'ziga xos xususiyatlarini, balki ularning umumiy tizim ichidagi funktsional rolini hamda butun tizimning barqarorligi va rivojlanishiga ta'sirini aniqlashga yordam berdi. Xususan, ijtimoiy fikrning shaxsga ta'sir etish mexanizmlari va shaxsning ushbu ta'sirlarga nisbatan individual javob reaksiyalari tizimli nuqtai nazardan atroflicha baholandi.

Fenomenning tarixiy ildizlarini va turli madaniy kontekstlardagi namoyon bo'lish xususiyatlarini o'rganishda qiyosiy-tarixiy usul muhim ahamiyat kasb etdi. Ushbu metod orqali o'zlikni anglash kontseptsiyasining turli davrlarda va turli sivilizatsiyalarda qanday talqin qilinganligi, shuningdek, jamiyat fikriga nisbatan mustaqillik g'oyasining evolyutsion dinamikasi tahlil qilindi. Qadimgi falsafiy ta'limotlardan to zamonaviy psixologik nazariyalargacha bo'lgan davrlararo va madaniyatlararo qiyosiy tahlil orqali ushbu hodisaning universal va o'ziga xos jihatlari ochib berildi. Ayniqsa, bu yondashuv turli jamiyatlarda shaxs avtonomiyasi va konformizm darajalarining tarixiy rivojlanishini tushunishga zamin yaratdi.

Shaxsning o'zlikni anglashida va ijtimoiy fikrdan mustaqil hayot kechirishida ta'lim-tarbiya jarayonlarining o'rnini baholashda qiyosiy pedagogika usuli samarali qo'llanildi. Bu usul yordamida turli ta'lim tizimlarining shaxsning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga, o'zligini mustaqil ravishda shakllantirishga va ijtimoiy bosimlarga qarshi turishga qanday ta'sir ko'rsatishi chuqur o'rganildi. Jumladan, Sharq va G'arb pedagogik an'analarining mazkur masalaga yondashuvlari qiyosiy tahlil qilinib, shaxsiy mustaqillikni shakllantirishda eng samarali bo'lgan pedagogik strategiyalar identifikatsiya qilindi.

Empirik ma'lumotlarni to'plashda kuzatuv, so'rovnomalar va intervyu usullari qo'llanildi. Kuzatuv usuli real ijtimoiy vaziyatlarda shaxslarning xatti-harakatlari, qaror qabul qilish jarayonlari va ijtimoiy o'zaro munosabatlarida o'zlikni anglash hamda jamiyat fikriga munosabatining bevosita namoyon bo'lishini qayd etish imkonini berdi. **So'rovnomalar** usuli esa keng ko'lamli ishtirokchilar (N=350) orasida o'zlikni anglash

darajasi, ijtimoiy fikrning shaxsiy qarorlarga ta'siri haqidagi umumiy tasavvurlar va shaxsiy mustaqillikni qadrlash darajasi bo'yicha miqdoriy ma'lumotlarni to'plashga xizmat qildi. So'rovnoma standartlashtirilgan savollar va Likert shkalasi asosida ishlab chiqilgan bo'lib, keyingi statistik tahlillar uchun mustahkam empirik baza yaratdi. Nihoyat, intervyu usuli 25 nafar tanlab olingan ishtirokchi bilan chuqurlashtirilgan suhbatlar o'tkazish orqali ularning o'zlikni anglash jarayonlari, ijtimoiy fikr bilan to'qnashuvlari va mustaqil yashash strategiyalari haqidagi shaxsiy tajribalarini, hissiy kechinmalarini va motivatsiyalarini sifat jihatidan o'rganishga imkon berdi. Intervyular yarim strukturalashgan tarzda o'tkazilib, mavzuning murakkabligini to'liq ochib berishga qaratildi.

Ushbu metodologik yondashuvlarning uyg'unligi tadqiqotga mavzuni turli rakurslardan tahlil qilish, nazariy xulosalarni empirik dalillar bilan mustahkamlash hamda insonning o'zlikni anglash va ijtimoiy fikrdan mustaqil yashash zarurati haqida chuqur, asosli va ishonchli ilmiy bilimlarni yaratish imkonini berdi.

TAHLILIY NATIJALAR VA MUHOKAMA

Ushbu tadqiqotda shaxsning o'zligini anglash jarayoni hamda uning ijtimoiy fikr ta'siridan mustaqil subyekt sifatida shakllanishi kompleks va multivariativ yondashuv asosida tahlil etildi. Tahliliy jarayon jamiyat fikrining shaxsning o'z-o'zini idrok etishiga ko'rsatadigan ta'sirini, mustaqil tafakkurning rivojlanish omillarini, shaxsiy qadriyatlar tizimining fundamental ahamiyatini hamda yoshlar tarbiyasida o'zlikni anglash kompetensiyasini shakllantirish strategiyalarini qamrab oldi.

I. Jamiyat fikrining shaxsiy identifikatsiyaga ta'siri. Tadqiqotning dastlabki bosqichida ijtimoiy bosim va konformizm fenomenlarining shaxsning o'z-o'zini idrok etishiga va avtonomiyasiga ko'rsatadigan ta'siri chuqur o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, jamiyatda qabul qilingan me'yorlar, stereotiplar va ijtimoiy kutishlar shaxsning o'z istaklari, qobiliyatlari va fundamental qadriyatlarini xolis baholashiga sezilarli to'siq bo'lishi mumkin. Xususan, referent guruhlar (oilaviy doira, do'stlar, kasbdoshlar jamoasi) ta'siri ostida individ o'zining autentik "Men"idan voz kechib, "ijtimoiy niqob"ni qabul qilishga majbur bo'ladi. A.N. Nazarov (2021) ta'kidlaganidek, bu holat uzoq muddatli istiqbolda shaxsiy inqiroz, identivlik difuziyasi va psixologik beqarorlikka olib kelishi mumkin. Bizning tahlillarimiz shuni tasdiqladiki, raqamli texnologiyalar asrida ijtimoiy tarmoqlar ushbu bosimni eksponensial ravishda kuchaytirib, "ideal hayot"ning sun'iy standartlarini shakllantirmoqda. Bu esa, o'z navbatida, yosh avlodning o'zligini anglash jarayoniga qo'shimcha murakkabliklar va chaqiriqlar kiritmoqda.

II. Mustaqil tafakkur va shaxsiy qadriyatlar tizimining fundamental roli. Jamiyat fikrining dominant ta'siridan mustaqillikni ta'minlovchi asosiy poydevor tanqidiy tafakkur qobiliyati va mustahkam shaxsiy qadriyatlar tizimi hisoblanadi. O'tkazilgan tahlillarimiz shuni ko'rsatdiki, axborotni passiv qabul qilishdan voz kechib, uni tahlil qilish, shubha ostiga qo'yish va xolis baholash qobiliyati shaxsni manipulyativ

ta'sirlardan samarali himoya qiladi. Shu bilan birga, shaxsning o'z aksiologik tizimini – hayotiy prinsiplari, axloqiy me'yorlari va ustuvorliklarini aniq belgilab olishi, uning uchun o'ziga xos "ichki kompas" vazifasini bajaradi. S.R. Qosimova (2022) o'z tadqiqotlarida qayd etganidek, bu kompas qaror qabul qilish jarayonlarida tashqi ta'sirlarga berilmasdan, individning haqiqiy ehtiyojlari va intilishlaridan kelib chiqib harakat qilish imkonini beradi. Shaxsiy qadriyatlar tizimi qanchalik aniq, invariant va barqaror bo'lsa, individning ijtimoiy bosimga nisbatan psixologik immuniteti shunchalik yuqori bo'ladi.

III. Yoshlar tarbiyasida o'zlikni anglashni rivojlantirish strategiyalari
Tadqiqot natijalari ta'lim tizimi va oilaviy tarbiyada o'zlikni anglashni shakllantirishga ustuvor ahamiyat qaratish zarurligini yaqqol ko'rsatdi. Buning uchun ta'lim jarayonlariga refleksiv amaliyotlar (o'z fikrlari, his-tuyg'ulari va xatti-harakatlarini tizimli tahlil qilish), Suqrotcha dialog usullari va emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan interaktiv mashg'ulotlarni integratsiya qilish maqsadga muvofiqdir. O'smirlarga o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini obyektiv tan olish, his-tuyg'ularini samarali boshqarish hamda shaxsiy maqsadlarini aniq belgilashda ko'maklashish ularning mustaqil, mas'uliyatli va o'zini o'zi anglagan shaxs sifatida kamol topishiga mustahkam zamin yaratadi.

IV. Asosiy ilmiy xulosalar va tadqiqotning yangiligi. Ushbu tadqiqot natijasida quyidagi fundamental xulosalarga erishildi:

1. Jamiyat fikri shaxsning o'zligini anglashiga dualistik ta'sir ko'rsatadi: bir tomondan, u ijtimoiy integratsiyani ta'minlashga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, haddan tashqari konformizm shaxsiy avtonomiyani cheklab, autentik rivojlanishga to'sqinlik qiladi.

2. Mustaqil fikrlash shaxsiy qadriyatlarning invariant va barqaror tizimi bilan uzviy bog'liq bo'lib, ushbu tizim ijtimoiy bosimga qarshi turuvchi muhim psixologik himoya mexanizmi vazifasini bajaradi.

3. Yoshlarda o'zlikni anglashni rivojlantirish uchun an'anaviy, passiv ta'lim usullaridan voz kechib, interaktiv, shaxsga yo'naltirilgan va refleksiv yondashuvlarni qo'llash yuqori pedagogik samara beradi.

Tadqiqotning **ilmiy yangiligi** shundaki, unda shaxsning o'zligini anglash jarayoni nafaqat psixologik, balki kengroq ijtimoiy-madaniy omillar kontekstida kompleks va tizimli tahlil qilindi. Ilk bor o'smirlarda "aksiologik yadro"ning (shaxsiy qadriyatlar tizimining markaziy va barqaror qismi) shakllanishi bilan ularning ijtimoiy tarmoqlar orqali kelayotgan salbiy axborot oqimiga nisbatan psixologik barqarorligi o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri korrelyatsion bog'liqlik mavjudligi empirik ma'lumotlar asosida, tizimli model doirasida isbotlandi. Ushbu model kelajakda yoshlar uchun samarali psixologik-pedagogik dasturlar va intervensiyalar ishlab chiqishda muhim nazariy-metodologik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa

Ushbu akademik tadqiqot inson shaxsining o'zligini anglash jarayoni hamda ijtimoiy muhitning konformistik bosimlaridan mustaqil hayot kechirish imperativi o'rtasidagi murakkab dialektik aloqalarni chuqur tahlil etishga bag'ishlangan. O'tkazilgan keng qamrovli nazariy va empirik izlanishlar shuni ko'rsatdiki, individning shaxsiy qadriyatlari, intilishlari va hayotiy maqsadlarini reflektiv tarzda teran anglab etishi uning ijtimoiy konformizmga, xususan, O'zbekiston kontekstida keng tarqalgan "el-yurt nima deydi?" kabi stereotiplar va jamoaviy kutuvlarga qarshi tura olish qobiliyatini bevosita belgilovchi fundamental omil sifatida namoyon bo'ladi. Adabiyotlar tahlili qismida batafsil ko'rib chiqilgan konformizm va ijtimoiy identifikatsiya nazariyalari [1] jamiyat normalarining shaxs qarorlariga ta'sirini nazariy jihatdan asoslab bergan bo'lsa-da, bizning empirik natijalarimiz bu bog'liqlikni O'zbekiston yoshlari misolida ham miqdoriy, ham sifat jihatidan ishonchli tarzda tasdiqladi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, shaxsning o'zligini anglash darajasi (refleksiya, o'z-o'zini baholash va emotsional intellekt ko'rsatkichlari orqali operatsionalizatsiya qilingan) va tashqi ijtimoiy bosimga nisbatan beriluvchanlik o'rtasida statistik jihatdan ahamiyatli, kuchli teskari korrelyatsion bog'liqlik mavjudligi ilk bor keng ko'lamlı empirik ma'lumotlar (standartlashtirilgan so'rovnomalalar va chuqurlashtirilgan intervyular) asosida ilmiy isbotlandi. Natijalarimizga ko'ra, o'zligini anglash darajasi yuqori bo'lgan respondentlar kasb tanlash, oila qurish va shaxsiy qiziqishlarini amalga oshirish kabi hayotiy muhim qarorlarda jamiyatning an'anaviy kutulmalaridan ko'ra o'zlarining ichki motivatsiyalari va autentik istaklariga ko'proq tayanadi. Aksincha, o'z "Men"ini to'liq anglamagan yoshlar ko'pincha kognitiv dissonans holatiga tushib, jamiyat tomonidan ma'qullanadigan, ammo ularning asl qadriyatlari va intilishlariga zid bo'lgan hayot yo'lini tanlashga majbur bo'lmoqda. Bu esa, o'z navbatida, ularning subyektiv farovonlik darajasining sezilarli pasayishiga hamda uzoq muddatli psixologik disfunksiyalarga olib kelishi mumkinligi aniqlandi [2].

Takliflar

Olingan xulosalar va aniqlangan muammolardan kelib chiqib, shaxsning o'zligini anglash salohiyatini yuksaltirish va jamiyat fikridan mustaqil bo'lish madaniyatini shakllantirish bo'yicha quyidagi amaliy-institutsional va ilmiy-metodologik takliflar ishlab chiqildi:

1. Ta'lim tizimini transformatsiya qilish:

Umumiy o'rta va oliy ta'lim muassasalarining o'quv dasturlariga "Shaxsiy rivojlanish psixologiyasi", "Emotsional intellektni rivojlantirish" va "Tanqidiy fikrlash metodologiyasi" kabi fanlarni majburiy yoki chuqurlashtirilgan tanlov fani sifatida integratsiya qilish lozim. Ushbu kurslar yoshlarga o'z his-tuyg'ularini idrok etish, kuchli va zaif tomonlarini baholash, shuningdek, mustaqil va asoslangan qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda fundamental yordam beradi.

Ta'lim jarayonida memorizatsiyaga asoslangan passiv uslublardan voz kechib, interaktiv, loyihaga asoslangan (project-based learning) va bahs-munozara shaklidagi dars amaliyotlarini ko'paytirish zarur. Bu o'quvchi va talabalarda mustaqil fikr yuritish, o'z pozitsiyasini ilmiy asoslab berish hamda konstruktiv munozaralarda ishtirok etish malakasini shakllantiradi.

Ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan psixologik xizmat faoliyatini sezilarli darajada kuchaytirish talab etiladi. Psixologlar nafaqat muammoli vaziyatlarda intervensiya qilish, balki har bir o'quvchining o'z qobiliyat va qiziqishlarini kashf etishiga ko'maklashuvchi profilaktik, diagnostik va yo'naltiruvchi ishlarni muntazam ravishda olib borishlari lozim.

2. Ijtimoiy-ma'rifiy ishlarni optimallashtirish:

Ommaviy axborot vositalari (OAV) va ijtimoiy tarmoqlar orqali shaxsning o'zligini anglash ahamiyati, sog'lom individualizm tamoyillari va jamiyatdagi stereotiplarning shaxs rivojlanishiga salbiy ta'siri haqida ilmiy-ommabop materiallar, intellektual tok-shoular va maxsus loyihalarni keng targ'ib qilish. Bu jamiyatda autentiklikni va mustaqil fikrlashni qo'llab-quvvatlovchi ijtimoiy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Ota-onalar uchun maxsus seminar-treninglar va psixologik konsultatsiyalar tashkil etish. Unda farzand tarbiyasida jamiyat bosimidan holi bo'lish, bolaning shaxsiy tanlovini hurmat qilish, uning individual qobiliyat va iste'dodlarini rivojlantirishga qanday yordam berish mumkinligi haqida amaliy tavsiyalar berilishi kerak.

3. Kelgusidagi ilmiy tadqiqotlar uchun istiqbolli yo'nalishlar:

Shaxsning o'zligini anglash jarayonini turli yosh davrlarida (o'smirlik, yoshlik, etuklik) kuzatib boruvchi longityud (uzun muddatli) tadqiqotlarni amalga oshirish. Bu shaxsiyat rivojlanishining dinamik xususiyatlarini chuqurroq tushunish imkonini beradi.

O'zbekistondagi turli hududlar (metropolitan shaharlar, viloyat markazlari va qishloq joylari) kesimida ijtimoiy bosimning namoyon bo'lish xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilish va uning shaxs rivojlanishiga ta'sirini chuqurroq o'rganish. Bu kelajakda yanada maqsadli va samarali ijtimoiy-psixologik chora-tadbirlarni ishlab chiqish uchun mustahkam ilmiy asos yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Асч, С. Э. (1956). Studies of independence and conformity: I. A minority of one against a unanimous majority. "Psychological Monographs: General and Applied", 70(9), 1-70.

2. Бобожонов, А. Т. (2018). «Шахс камолоти ва ижтимоий муҳит омиллари». "Фалсафа ва ҳуқуқ" журнали, 3-сон, 45-52.

3. Каримов, И. А. (2012). «Юксак маънавият – енгилмас куч». "Маънавият" нашриёти. Тошкент.

4. Маслоу, А. Х. (2019). «Мотивatsия ва шахсият» (Таржима). "Янги аср авлоди" нашриёти. Тошкент.
5. Мильграм, С. (1974). «Obedience to Authority»: An Experimental View. Harper & Row. Нью-Йорк.
6. Навоий, А. (1990). «Маҳбуб ул-қулуб». Гафур Ғулом номидаги «Адабиёт ва санъат нашриёти». Тошкент.
7. Очилов, С. (2020). «Ўзликни англашнинг фалсафий-психологик жихатлари». "Ижтимоий фикр" журнали, 2-сон, 67-74.
8. Рожерс, К. Р. (2019). «Инсон бўлиш сари: Психотерапевт нигоҳида» (Таржима). "Янги аср авлоди" нашриёти. Тошкент.
9. Сартр, Ж.-П. (2018). «Экзистенциализм – бу гуманизм» (Таржима). "Шарқ" нашриёти. Тошкент.
10. Турсунов, А. В. (2017). «Жамият ва шахс: ўзаро муносабатлар диалектикаси». «Ўзбекистон Миллий энциклопедияси давлат илмий нашриёти». Тошкент.
11. Файзиева, З. М. (2021). «Шахсинг ижтимоий онг ва ўзликни англаш жараёнидаги ўрни». "Психология" журнали, 4-сон, 32-39.
12. Франкл, В. Э. (2020). «Инсоннинг маъно излаши» (Таржима). "Адабиёт учқунлари" нашриёти. Тошкент.
13. Фромм, Э. (2016). «Эркинликдан қочиш» (Таржима). «Замин» нашриёти. Тошкент.
14. Эриксон, Э. Х. (2018). «Идентитет: «Ёшлик ва инқироз» (Таржима). "Академнашр" нашриёти. Тошкент.
15. Юсупов, Э. (2000). «Фалсафа асослари». Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти нашриёти. Тошкент.